

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

(найменування центрального органу управління освітою, власник)

КОРЕКЦІЙНА ПЕДАГОГІКА

(назва навчальної дисципліни)

ПРОГРАМА

нормативної навчальної дисципліни

підготовки Бакалавра

(назва освітньо-кваліфікаційного рівня)

спеціальності

016

«Спеціальна освіта»

(шифр і назва спеціальності)

освітня програма

«Корекційна освіта»

Шифр за ОПП ППН 04

2016 рік

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Запорізький національний технічний університет
(повне найменування вищого навчального закладу)

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: д-р пед. наук, проф. Дергач М.А.
Спеціальної освіти та реабілітології

Обговорено та рекомендовано до затвердження науково-методичною комісією факультету управління фізичною культурою спортом

“ 28” серпня 20 16 року, протокол № 1

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Корекційна педагогіка» складена відповідно до освітньо-професійної програми бакалавра спеціальності 016 Спеціальна освіта.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є вивчення психолого-педагогічних взаємодій суб'єкту та об'єкту навчання, що складаються під час педагогічно-виховного процесу з особами, що потребують розвитку, навчання і виховання особистості в умовах обмежених можливостей життєдіяльності, загальнотеоретичними і методологічними засадами спеціальної психології та педагогіки.

Міждисциплінарні зв'язки: Вивчення дисципліни «Корекційна педагогіка» базується на засадах інтеграції теоретичних та практичних знань з багатьох дисциплін: загальна педагогіка, загальна психологія, вікова психологія, корекційна психологія, вступ до спеціальності, дефектологія, теорія і методика дошкільного навчання та виховання дітей з вадами мовлення, психолого-педагогічна діагностика та відбір, організація та методика навчального процесу осіб з психофізичними вадами та ін.

Програма навчальної дисципліни складається з 2 змістовних модулів.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета Формування знань, навичок і вмінь, розвиток здібностей, що дають змогу професійно працювати з різними категоріями осіб з обмеженими можливостями життєдіяльності; професійно вирішувати найскладніші проблеми освіти дітей і дорослих.

Завдання 1. Ознайомити з сутністю, принципами, основними поняттями корекційної педагогіки.
2. Ознайомити з поняттям про систему наукових підходів та методів корекційної педагогіки, які дозволяють приймати обґрунтовані рішення під час професійної діяльності.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати: основні поняття корекційної педагогіки; фактори шкільної дезадаптації, їх характеристику; передумови розвитку адаптаційних порушень та форми їх прояву; основні види порушень; рівні діагностичної діяльності; діагностику порушень шкільної адаптації; програму і методику педагогічного діагностування адаптаційних порушень загальнопедагогічні принципи корекційно-розвиваючого навчання; форми корекційної роботи; напрямки і методи педагогічної роботи з профілактики та корекції відхилень у поведінці дітей; форми взаємодії суб'єктів освітнього процесу в діагностично-корекційної роботи з дітьми ризику шкільної дезадаптації; функції суб'єктів діагностично-корекційної роботи; умови оптимальної взаємодії суб'єктів.

вміти: використовувати знання про основи корекційної педагогіки в виховно-освітній роботі з дітьми групи ризику; аналізувати дані поточної і етапної педагогічної діагностики; використовувати знання корекційної педагогіки у позаурочній роботі з дітьми групи ризику; використовувати в роботі з дітьми ризику корекційні завдання і регулювати їх складність.

2. Зміст дисципліни за модулями

МОДУЛЬ 1

ТЕМА: ЗАГАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ КОРЕКЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

1. Предмет корекційної педагогіки та основні напрямки діяльності

Предмет, цілі, завдання, принципи і методи спеціальної педагогіки. Основні категорії спеціальної педагогіки. Зміст, принципи, форми і методи виховання і освіти аномальних дітей. Поняття аномального розвитку (дізонтегенеза). Поняття «аномальна дитина». Особливості аномального розвитку. Галузі спеціальної педагогіки - олигофренопедагогіка, тифлопедагогіка, сурдопедагогіка, логопедагогіка, аутологія, артопедагогіка

2. Категоріально-понятійний апарат корекційної педагогіки. Організація і структура спеціальної освіти в Україні

Основні терміни спеціальної педагогіки. Класифікації порушень розвитку дитини. Організація і структура спеціальної освіти в Україні. Типи і структура спеціальних шкіл. Організація спеціальної освіти в Україні

МОДУЛЬ 2

ТЕМА: ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ ВИДІВ ДИЗОНТОГЕНЕЗА І СТРУКТУРА СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ

3. Загальна характеристика дітей з обмеженими можливостями

Загальна характеристика дітей з відхиленнями у розвитку». Загальні закономірності відхилень в психологічному розвитку. Причини відхилень у розвитку.

4. Педагогічні системи освіти осіб з вадами слуху

Предмет і завдання сурдопедагогіки. Причини порушень слуху. Діагностика стану слухової функції людини. Загальна характеристика дітей з порушеннями слуху. Педагогічні системи спеціальної освіти осіб з вадами слуху. Спеціальне навчання дітей з частковим порушенням слуху. Навчання дітей зі зниженим слухом в масовій школі. Спеціальна освіта глухих. Професійна освіта і соціальна адаптація осіб з порушеним слухом.

5. Спеціальна освіта осіб з порушеннями зору

Предмет і завдання тифлопедагогіки. Загальна характеристика дітей з порушеннями зору. Дошкільна освіта дітей з порушеним зором. Навчання дітей з вадами зору в школі. Засоби навчання сліпих і слабозорих. Лікувально-профілактична, санітарно-гігієнічна та відновлювальна робота.

6. Педагогічна допомога дітям з вадами мовлення

Предмет логопедії, її становлення як інтегративної галузі знань. Анатомо-фізіологічні механізми мовлення і її розвиток у дитини. Причини мовних порушень. Класифікації порушень мовлення. Загальна характеристика дітей з порушеннями мови.

Система спеціальних установ для дітей з вадами мовлення.

7. Спеціальна освіта осіб з порушеннями опорно-рухового апарату

Види порушень опорно-рухового апарату. Загальна характеристика ДЦП. Структура рухового дефекту при ДЦП. Порушення психіки при ДЦП. Мовні порушення при ДЦП. Корекційна робота при ДЦП.

Система спеціалізованої допомоги дітям, які страждають на церебральний параліч

8. Освіта осіб з порушеннями розумового розвитку

Спеціальна освіта дітей з труднощами в навчанні (затримка психічного розвитку). Клініко-психолого-педагогічна характеристика дітей із затримкою психічного розвитку. Організація і зміст корекційно-розвиваючого навчання. Освіта осіб з порушенням розумового розвитку (розумовою відсталістю). Визначення поняття, причини виникнення, клініко-психолого-педагогічна характеристика. Освіта як засіб реабілітації та досягнення незалежного життя. Дитина з порушенням розумового розвитку в освітній установі загального призначення.

9. Спеціальна освіта при аутизмі і аутистичних рисах особистості

Поняття про синдром раннього дитячого аутизму і аутистичних рисах особистості. Причини аутизму. Клініко-психолого-педагогічна характеристика. Можливості розвитку, освіти та соціалізації. Корекційно-педагогічна допомога при аутизмі.

10. Розвиток і освіта дітей зі складними вадами розвитку

Поняття про складне порушення розвитку. Основні групи дітей з поєднаними порушеннями і значення їх психолого-педагогічного вивчення. Завдання психолого-педагогічного супроводу розвитку дитини зі складним дефектом. Психолого-педагогічні основи розвитку і освіти осіб зі складним дефектом. Шляхи і способи організації спеціальної освіти для осіб зі складними порушеннями в розвитку.

11. Характеристика девіантної поведінки

Дисгармонічного психічний розвиток дітей. Загальна характеристика девіантної поведінки. Форми девіантної поведінки. Психічна декомпенсація невротичного типу. Психічна декомпенсація психопатоподобного типу. Порушення з переважанням емоційно-вольової нестійкості. Порушення з переважанням афективної збудливості. Порушення з переважанням патології потягів. Сучасна типологія дітей з девіацією.

12. Реабілітація аномальної дитини

Загальне і своєрідне в розвитку нормального і аномального дитини. Відмінності вторинних відхилень у розвитку від первинних. Реабілітація. Адаптація. Інтеграція (з латинської «об'єднання»).

Моделі ставлення суспільства до людей з обмеженими можливостями життєдіяльності).

13. Спеціальна педагогіка та гуманістичні освітні системи

Загальна характеристика та основні принципи педагогічної системи М. Монтесорі. Спеціальна педагогіка та педагогіка Монтесорі. Педагогіка Рудольфа Штайнера. Теоретико-філософські положення педагогіки Р. Штайнера. Вальдорфська школа і спеціальне навчання. Кемпхільський рух.

3. Рекомендована література

Базова

1. Архипова Є. Ф. Стертая дизартрія у дітей: навч. посібник для студентів вузів. / Є. Ф. Архипова - М.: АСТ: Астрель: охоронець, 2007.
2. Архипова Є. Ф. Корекційно-логопедична робота з подолання стертою дизартрії у дітей /Є. Ф. Архипова. - М.: Астрель, 2008.
3. Бадалян Л. О. Невропатология / Л. О. Бадалян.: Підручник для студ. дефектол. фак. вищ. пед. навч. закладів. - 2-е вид., Испр. - М.: Видавничий центр В«АкадеміяВ», 2003.
4. Болоба В. М. Логопедична скринька / В. М. Болоба. Тернопіль: Мандрівець, 2015. – 139с.
5. Белякова Л. І. Логопедія. Дизартрія. / Л. І.Белякова, Н. Н.Волоськович - М.: Гуманитар. вид. центр ВЛАДОС, 2009.
6. Балобанова В.П., Діагностика порушень мовлення у дітей та організація логопедичної роботи в умовах дошкільного освітнього закладу. / В.П.Балобанова, Л.Г.Богданова, Л.В.Венедиктова – СПб.: Дитинство-прес, 2001.
7. Богуш А.М. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах: підручник / А.М. Богуш, Н.В. Гавриш; за ред. А.М. Богуш. – Вид. 2-ге, доповнене. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2015. – 704с.
8. Виготський Л.С. Мислення і мова. / Виготський Л.С. – М.: Лабіринт, 1996.
9. Волкова Г.А. Методика психолого-логопедического обследования детей с нарушениями речи. Вопросы дифференциальной диагностики. / Г.А. Волкова Санкт-Петербург. Издательство «Детство-пресс», 2012. – 138с.
10. Волкова Л.С. Логопедия: Учеб. для студентов дефектол.фак.педвузов / Л.С. Волковой, С.Н. Шаховской. – М.: Гуманит.изд.центр ВЛАДОС, 1999.– 680 с.
11. Воронова А.Е. Логоритмика в речевых группах ДООУ для детей 5-7 лет. Методическое пособие – М.: ТЦ Сфера, 2010.- 144с. – (Развитие речи шаг за шагом).
12. Грибова О. Е. Технология организации логопедического обследования: Методическое пособие. / О. Е. Грибова О. Е. - М.: Айрис-пресс, 2005. -96 с.- (Библиотека логопеда-практика).
13. Грибова О. Е., Бессонова Т. П. Дидактический материал по обследованию речи детей. Звуковая сторона речи. Альбом 1. М., 2000.
14. Грибова О. Е., Бессонова Т. П. Дидактический материал по обследованию речи детей. Звуковая сторона речи. Альбом 2. М., 2000.
15. Дара С. Корекційні заняття з логопедії у дошкільних закладах. Частина перша. / С Дара Тернопіль: Мандрівець, 2017. – 335с.
16. Дара С. Корекційні заняття з логопедії у дошкільних закладах. Частина друга. / С Дара Тернопіль: Мандрівець, 2017. – 197с.
17. Дефектологічний словник: навчальний посібник / за редакцією В.І. Богдаря, В.М. Синьова. – К.: «МП Леся», 2011. – 528с.
18. Жукова Н.С. Логопедия. Основы теории и практики / Н.С. Жукова, Е.М. Мастюкова, Т.Б. Филичева. - М.: Эксмо, 2011. – 288с.: ил.
19. Кирилова Ю.А. Физкультурные упражнения и подвижные игры на свежем воздухе для детей младшей логопедической группы (ОНР) / Ю.А. Кирилова Санкт-Петербург. Издательство «Детство-пресс», 2006. – 185с.

20. Кондратенко В.О. Формування сенсорних здібностей дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення засобом ігрової діяльності. / В.О. Кондратенко, С.В. Кондуков/. - К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2011. - 110 с.
21. Конопляста С. Ю. Логопсихологія: навч. посіб. / С. Ю. Конопляста, Т. В. Сак; за ред. М.К. Шеремет. - К.: Знання, 2010. - Книга. - 293 с.
22. Коноваленко В.В. Розвиток зв'язного мовлення: Фронтальні логопедичні заняття у підготовчій групі для дітей з ОНР ("Осінь", "Зима", "Весна", "Людина: я, моя сім'я, мій дім, моя країна"). / В.В. Коноваленко, С.В. Коноваленко – М.: Гном і Д, 2000-2001.
23. Коноваленко В.В. Формування зв'язного мовлення і розвиток логічного мислення у дітей старшого дошкільного віку з ОНР. / В.В. Коноваленко, С. В. Коноваленко. – М.: Гном і Д, 2001.
24. Кобзарєва Л.Г. Рання діагностика порушення читання та його корекція. / Л.Г.Кобзарєва, С.В.Кузьміна. – Воронеж, 2000.
25. Колесникова О.В. Розвиток фонематичного слуху у дошкільнят. / О.В. Колесникова – М., 2002.
26. Корекційно-педагогічна робота в дошкільних закладах для дітей з порушеннями мови / За ред. Гаркуша Ю.Ф. – М.: Сікач В.Ю., 2000.
27. Король А.В. Мовленнєва картка з картинками: логопедичне обстеження рівня мовленнєвого розвитку дитини / А.В. Король. – Тернопіль: Мандрівець, 2017. – 24с.іл. + 8с.
28. Корнева А. Н. Основы логопатологии детского возраста: клинические и психологические аспекты. / А. Н. Корнева – СПб. Речь, 2006. – 380с.:
29. Краузе Е. Логопедия. – 3-е изд. – СПб.: Корона принт, 2006. – 208с.
30. Краузе Е. Н. Логопедический массаж и артикуляционная гимнастика / Е. Н. Краузе. СПб.: Корона принт, 2004.
31. Лазарєва І. А. Неврологічні основи логопедії: навчально-методичний посібник для студентів дефектологічних спеціальностей. – Луганськ, 2005. – 132с.
32. Логопсихологія: учеб. Пособие для студентов / под ред. Р.И. Лалаевой, С.Н. Шаховской. -М.: Гуманитар. Изд. Центр ВЛАДОС, 2013. – 462с. – (Коррекционная педагогика)
33. Логопедія: підручник / за редакцією М.К. Шеремет. – Вид. 3-тє, перер. та доповн. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2015. – 776 с.
34. Лопатинська Н.А. Неврологічні основи логопедії. Курс лекцій / Н.А. Лопатинська Київ. Видавничий Дім «СЛОВО», 2017. – 147с.
35. Левіна Р.Є. Основи теорії і практики логопедії. / Р.Є. Левіна М. Вид-во АПН РРФСР 1978. 379с.
36. Лурія А.Р. Мова і мислення. / А.Р. Лурія М. Педагогіка 1979г.400с
37. Лурия А.Р. Высшие корковые функции человека и их нарушения при локальных поражениях мозга. 3-е изд. М.: Академический проект, 2000.
38. Методи обстеження речі дітей: Пособие по диагностике речевых нарушений / Под общей ред. проф. Г. В. Чиркиной. М.: Аркти, 2003.
39. Мартиненко І.В. Логопсихологія: курс лекцій. Навчальний посібник. – К.: ДІА. – 2014. – 100 с.
40. Марченко І.С. Спеціальна методика розвитку мовлення (логопедична робота з корекції порушень мовлення у дошкільників): Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Спеціальність: Корекційна освіта (логопедія). / І.С.Марченко – Вид. 3-є, перер. та доп. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2015. – 312 с.
41. Момот Т. Веселий ротик. / Т. Момот Тернопіль Навчальна книга-Богдан, 2016. – 24с.
42. Нищев Н.В. Система корекційної роботи в логопедичній групі для дітей із загальним недорозвиненням мовлення. / Н.В. Нищев – СПб., 2001.
43. Нищев Н.В. Розвиваючі казки. / Н.В. Нищев – СПб., 2002.
44. Нейман Л.В. Анатомия, физиология и патология органов слуха и речи: учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений / Л.В. Нейман, М.Р. Богомильский; под ред. В.И. Селиверстова. – М.: Гуманит. Изд. Центр ВЛАДОС, 2001. – 224с.
45. Парамонова Л.Г. Нарушение звукопроизношения у детей: Методическое пособие. – СПб.: ООО «Издательство «Детство-пресс», 2012. Изд. 5-е.- 272с.: ТОВ «АСМІ», 2013. – 153-188с.
46. Пахомова Н.Г. Нейропсихолінгвістика / Пахомова Н.Г. - Полтава
47. Пожіленко Є.А. Чарівний світ звуків і слів. / Є.А. Пожіленко – М., 2001.
48. Пожіленко Е. А. Артикуляционная гимнастика / Е. А. Пожіленко. Санкт-Петербург. КАРО, 2009. – 92 с.

49. Пінчук Ю.В. Мовленнєві вправи для виховання у дітей правильної вимови звуків Р, Р", Л, Л": Навчально-методичний посібник. / Ю.В Пінчук. - К.: КНТ, 2007. - 136 с.
50. Рібцун Ю.В. Корекційна робота з розвитку мовлення дітей п'ятого року життя із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення: програмно-методичний комплекс / Ю.В. Рібцун. Тернопіль: Мандрівець, 2014. – 272с.
51. Рібцун Ю.В. Дошкільнятко: корекційно-розвивальна та навчально-виховна робота з дітьми з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення: навч.- метод. посіб. / Ю.В. Рібцун. – Тернопіль: Мандрівець, 2016. – 192с.
52. Собонович Є.Ф. Вибрані праці з логопедії. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2015. – 308с.
53. Ткаченко Т.А. Логопедична зошит. Формування та розвиток зв'язного мовлення. / Т.А. Ткаченко – СПб., 1998.
54. Ткаченко Т.А. Спеціальні символи в підготовці дітей 4 років до навчання грамоті. / Т.А. Ткаченко – М., 2000.
55. Ткаченко, Т. А. Учи говорить правильно: Система коррекции общего недоразвития речи у детей 5 лет /Т. А. Ткаченко. М.: Гном и Д, 2001.
56. Федорович Л.О. Постановка звуків у вимові дітей дошкільного та молодшого шкільного віку / Л.О. Федорович. – Вид. друге, перероб. та доп. – Запоріжжя: ТОВ «ЛППС» ЛТД. 2016. – 124с.
57. Федорович Л.О. Формування правильної вимови у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Методичні рекомендації та дидактичні матеріали для логопедів шкіл і дитячих садків, учителів і вихователів загальноосвітніх і спеціальних освітніх закладів та батьків. – Кременчук: Християнська Зоря, 2011. – 348с.
58. Филичева Т.Б. Основы дошкольной логопедии / Т.Б. Филичева, О.С. Орлова, Т.В. Туманова и др. Москва: Эксмо, 2017. – 320с.
59. Фотекова Т.А. Тестова методика діагностики усного мовлення молодших школярів. / Т.А. Фотекова – М., 2000
60. Швайко Г.С. Заняття з образотворчої діяльності в дитячому саду. / Г.С. Швайко – М., 2000.
61. Шеремет М.К. Хрестоматія з логопедії. Історичні аспекти. Дислалія. Дизартрія. Ринологія. / М.К. Шеремет, С.Ю. Конопляста, І.В. Мартиненко - К.: КНТ, 2008. - 380 с

Допоміжна

1. Астапов В.М. Введение в дефектологию с основами нейро - и патопсихологии. – М, 1994.
2. Ермаков В.П., Якунин Т.А. Развитие, обучение и воспитание детей с нарушениями зрения. – М., 1990.
3. Коррекционная работа в специальных школах и дошкольных учреждениях. – Л., 1985.
4. Лагмейер И., Матейчик З. Психическая депривация в детском возрасте. – Прага, 1984.
5. Лебединский В.В. Нарушение психического развития у детей. – 1985.
6. Основы специальной психологии и педагогики /Под ред О.В. Трошина./- Н.Новгород, 1998.- Т.5.
7. Основы специальной психологии и педагогики / Под ред. О.В. Трошина./- Н.Новгород, 1999. – Т.6.
8. Трошин О.В. Введение в коррекционную педагогику и специальную психологи. -Н. Новгород, 1997.
9. Марковская И.Ф. Задержка психического развития. - М., 1993.
10. Сухарева Г.И. Лекции по психиатрии детского возраста.- М., 1974.
11. Ермаков В.П., Якунина Т.А. Развитие, обучение и воспитание детей с нарушениями зрения. - М., 1990.
12. Винарская Е.Н. Раннее речевое развитие ребенка и проблемы дефектологии. - М., 1987.
13. Захаров А.И. Детские неврозы. - СПб., 1995.
14. Введение в патопсихологию. - М.: МГУ, 1989.
15. Специальная психология и педагогика / Под ред. О.В. Трошина./- Н. Новгород, 1999.- Т.5.

16. Астапов В.М. Коррекционная педагогика с основами нейро- и патопсихологии. – М.: ПЕР СЭ, 2006. – 176 с.
17. Гонеев А.Д. Основы коррекционной педагогики / А.Д. Гонеев, Н.И. Лифинцева, Н.В. Ялпаева; под ред. В.А. Сластенина. – М.: Издательский центр «Академия», 2007. – 272 с.
18. Гилленбранд К. Коррекционная педагогика: Обучение трудных школьников / К. Гилленбранд; пер. с нем. Н.А. Горловой. – М.: Издательский центр «Академия», 2007. – 240 с.
19. Карпунина О.И., Рябова Н.В. Специальная педагогика в опорных схемах. – М.: Изд – во НЦ ЭНАС, 2005. – 168 с.
20. Лебединский В.В. Нарушения психического развития в детском возрасте. – М.: Издательский центр «Академия», 2003. – 144 с.
21. Мамайчук И.И. Помощь психолога детям с аутизмом. – СПб.: Речь, 2007. – 288 с.
22. Выготский Л.С. Собр. соч. – М., 1983. – Т.5.
23. Дефектологический словарь. – М., 1995.
24. Лапшин В.А. Б.П. Пузанов. Основы дефектологии. – М., 1991.
25. Мастюкова Е.М. Ребенок с отклонениями в развитии.- М., 1992.
26. Малофеев Н.Н. Специальное образование в России и за рубежом. – М., 1998. – ч. I-II.
27. Обучение детей с проблемами в развитии в разных странах мира: Хрестоматия. /Сост. Шипицина Л.М. – СПб., 1997.
28. Основы специальной психологии и педагогики /Под ред О.В. Трошина/.- Н.Новгород, 1998.- Т.5.
29. Кашенко В.П. Педагогическая коррекция.- М,1994.-223 с.
30. Кумарина Ф., Назарова Н.М. Коррекционная педагогика и специальная педагогика//Материалы 2 Всероссийской конференции по компенсирующему обучению.- М.,1996.-с.4-15.
31. Малофеев Н.Н. Дети с трудностями в обучении, дифференциация и интеграция//Материалы 2 Всероссийской конференции по компенсирующему обучению.- М,1996.- с.20—28.
32. Назарова Н.М. Закономерности развития интеграции как социального и педагогического феномена//Материалы 2 Всероссийской конференции по компенсирующему обучению.-М., 1996.- с.28-39.

Інформаційні ресурси

1. <http://pedlib.ru/Books>
2. <http://www.businessplan.narod.ru/>
3. www.aquarium.com.ua